

В. В. Логоша,

к. ю. н., юристконсульт

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-8447-5395>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.18.238

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

V. Lohosha,

PhD in Law, Legal Advisor

COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD
OF ENSURING ENERGY SECURITY: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Енергетична співпраця України та Європейського Союзу має доволі велике значення у процесі забезпечення енергетичної безпеки не лише для нашої держави, але й для самого Європейського Союзу. Беручи до уваги те, що Україна знаходиться в центрі розгалуження енергетичних мереж, вона вважається своєрідним "транзитним вузлом" для забезпечення енергоносіями європейські країни, що наділяє вагомністю їй партнерство з Європейським Союзом. Однак, зважаючи на геополітичні загрози сучасності, зокрема повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію нашої держави, а також світові трансформації в сфері забезпечення енергетичної безпеки, зокрема перехід до відновлюваної енергетики, співпраця України та Європейського Союзу ще більше актуалізується.

В статті розкрито переваги та недоліки співпраці України та Європейського Союзу в сфері забезпечення енергетичної безпеки. Встановлено, що співпраця України з ЄС у сфері забезпечення енергетичної безпеки володіє значним потенціалом, проте вимагає комплексного підходу та посиленого фінансово-технічного сприяння зі сторони європейських союзників.

Energy cooperation between Ukraine and the European Union is of great importance in the process of ensuring energy security not only for our state, but also for the European Union itself. Taking into account the fact that Ukraine is located in the center of the branching of energy networks, it is considered a kind of "transit node" for providing energy carriers to European countries, which gives its partnership with the European Union significance. However, given the geopolitical threats of today, in particular the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of our state, as well as global transformations in the field of ensuring energy security, in particular the transition to renewable energy, cooperation between Ukraine and the European Union is becoming even more relevant. The article reveals the advantages and disadvantages of cooperation between Ukraine and the European Union in the field of ensuring energy security. It is established that the main advantages of this cooperation should be considered the protection of the domestic energy system from the possible

danger of outages and the possibility of receiving emergency assistance from European countries; renewal of the state's energy facilities and the sequential withdrawal of obsolete nuclear and coal units; expansion of the use of "green" energy, which will allow accelerating the decarbonization of the energy sector; creation of competitive conditions for the fuel and energy complex and strengthening of competition in wholesale energy markets, which will allow regulating and stabilizing energy prices. Among the potential shortcomings of Ukraine's cooperation with the EU in the field of ensuring energy security, one should consider the unpreparedness of the domestic energy market in the context of untimely or partial compliance of the market and foreign trade activities with the requirements of EU Regulation 1227/2011 regarding the openness of wholesale energy markets; ineffectiveness of antitrust measures in the Ukrainian energy market; rapid transition to "green" energy and the loss of nuclear energy, which is considered the most important export-oriented resource.

Thus, Ukraine's cooperation with the EU in the field of ensuring energy security plays an important strategic role not only for our country, but also for the Union. In addition, Ukraine's cooperation with the EU opens up new prospects for Ukraine for attracting investments, decarbonization and modernization of infrastructure facilities. However, there are also certain problems in this area, which are related to the need to modernize the energy infrastructure, increase the share of "green" energy and energy efficiency.

*Ключові слова: енергетика, енергетична безпека, співпраця, Європейський Союз, переваги, недоліки.
Key words: energy, energy security, cooperation, European Union, advantages, disadvantages.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Співпраця України та Європейського Союзу (ЄС) в сфері забезпечення енергетичної безпеки розпочалася у 2005 році із підписанням "Меморандуму про узгодженість дій стосовно співпраці в енергетичній сфері". Наприкінці 2008 року розпочато діалог між Україною та Європейською Комісією стосовно приєднання нашої держави до Енергетичного Співтовариства. І лише на початку 2011 року вступив у дію "Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства" [1], що підтвердило членство України у даному Співтоваристві. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [2] започаткувала подальшу співпрацю зокрема й в сфері забезпечення енергетичної безпеки, а також розпочато впровадження європейських директив у сфері енергоефективності у вітчизняну законодавчу базу.

На сьогоднішній день найважливіша задача співпраці України та ЄС в сфері енергетики полягає в тому, що зміцненні енергетичної стійкості, розподілі джерел та напрямів постачання енергоресурсів, колективній протидії російській агресії в контексті захисту та відновлення українських інфраструктурних

об'єктів. Водночас не втрачають актуальності також і питання, пов'язані із розвитком енергоефективності та енергозбереження, відновлювальної енергетики, черговою адаптацією вітчизняної законодавчої бази відповідно до європейських стандартів, забезпеченням участі нашої країни у ініціативі "Європейський зелений курс", співробітництвом у сферах енергоефективності, розвитком "зеленої" енергетики та ядерної безпеки тощо. В сучасних умовах коли Росія використовує енергію в якості зброї, проблематика функціонування енергетичної сфери та співпраці України з ЄС у низці напрямків набуває виняткової актуальності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дану проблематику досліджували такі науковці як Н. Гербут, О. Дегтяр, А. Іващенко, В. Кузь, К. Набока та інші. Однак, попри наявність суттєвого наукового доробку вище зазначених науковців, проблематика реалізації співпраці України з ЄС в сфері енергетики потребує більш ґрунтовного дослідження задля розкриття її головних переваг та недоліків.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою даної статті є визначення переваг та недоліків співпраці України та Європейського Союзу в сфері забезпечення енергетичної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підписання Маастрихтського договору, який юридично започаткував Європейський Союз у 1992 році дало можливість сформувати єдину політику країн-членів союзу стосовно зменшення масштабів споживання палива та енергії за допомогою введення засобів державного регулювання шляхом податково-земельних стимулів (податкові канікули та відстрочка орендної плати) та фінансового сприяння уряду (надання кредитів, анулювання боргу). Однак вплив глобалізації та зміна політико-економічного становища в ЄС призвели до зміни в розумінні стратегічних напрямів розвитку енергетичної сфери шляхом переходу від прямого державного регулювання сфер енергетики до побудови єдиної енергетичної інфраструктури з першочерговим акцентом на інноваційності. Характерною специфікою для європейських країн є забезпечення енергетичної безпеки і визначення пріоритетів в даній галузі.

Співпраця України з ЄС у сфері забезпечення енергетичної безпеки включає в себе "зовнішній вимір", адже наша держава докладає чимало зусиль для набуття членства в Союзі. Так, на даний час Україна є повноправним учасником Енергетичного співтовариства. Договір про заснування Енергетичного співтовариства чітко визначає обов'язки членів співтовариства вводити *acquis communautaire* в енергетичній сфері [3]. При цьому для України важливу роль відіграє завдання, пов'язане із вдалим пристосуванням та імплементацією Директиви 2003/55/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу стосовно спільних правил для внутрішнього ринку природного газу, яка скасовує Директиву 98/30/ЄС [4] у вітчизняне законодавство. Адаптація українського законодавства до енергетичних стандартів ЄС дасть можливість забезпечити максимально тісне секторальне співробітництво у двобічному форматі взаємозв'язків Україна — ЄС, що, в свою чергу, дозволить забезпечити повне пристосування вітчизняної енергетичної сфери до відповідної сфери ЄС.

Беручи до уваги те, що "Україна у 2011 році приєдналась до Договору про заснування Енергетичного співтовариства та ратифікувала норми законодавства ЄС у визначеній сфері, це сприятиме не тільки налагодженню стратегічно вигідних партнерських відносин, а й підвищенню рівня енергетичної безпеки держави, раціональному використанню паливно-енергетичних ресурсів, посиленню інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів. Відповідно до вищезазначеного документа Україна зобов'язана була імплементувати Директиву 2006/32/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 05 квітня 2006 р. та Директиву 2012/27/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 р. [5] щодо енергетичної ефективності. Такі кроки слугували формуванню передумов співпраці України та ЄС в енергетичній сфері, результатом такої діяльності стало підписання Меморандуму про взаєморозуміння щодо Стратегічного енергетичного партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським співтовариством з атомної енергії [6]. Згідно з документом чотирма ключовими напрямками спільної політики було визначено ядерну безпеку; енергоефективність; інтеграцію ринків електроенергії та газу; ство-

рення безпечних умов для постачання енергоносіїв" [7, с. 118].

У березні 2022 року Україна стала учасником європейської енергетичної системи ENTSO-E. Із повномасштабною агресією Росії "приєднання до ENTSO-E відбулося майже на рік швидше запланованого. Це дозволяє Україні постачати електроенергію до Європи, а за потреби — імпортувати її" [8, с. 27]. Для європейських країн подібне включення вітчизняної енергосистеми до європейської електромережі дозволяє зменшити російський вплив на Центрально-західний європейський континент в енергетичній сфері, а також підвищити рівень енергетичної безпеки у кожній країні, передбаченою системою ENTSO-E.

В даному контексті на нашу думку варто чітко розуміти переваги та недоліки співпраці України з ЄС у сфері забезпечення енергетичної безпеки. Так, основними перевагами даної співпраці слід вважати:

- 1) захищеність вітчизняної енергетичної системи від можливої небезпеки відключень та можливість одержання аварійної допомоги від європейських країн;
- 2) оновлення енергетичних об'єктів держави та послідовне виведення застарілих атомно-вугільних блоків;
- 3) розширення застосування "зеленої" енергетики, що дозволить прискорити декарбонізацію енергетичного сектору;
- 4) створення конкурентних умов паливно-енергетичного комплексу та посилення конкурентної боротьби на гуртових ринках енергоносіїв, що дозволить врегулювати та стабілізувати ціни на енергоносії.

Отже, цілком очевидно, що співпраця України з ЄС у сфері забезпечення енергетичної безпеки володіє значним потенціалом, проте вимагає комплексного підходу та посиленого фінансово-технічного сприяння зі сторони європейських союзників. Україна не полишає спроб інтегруватися до європейських енергетичних ринків, проте задля досягнення повного узгодження з європейськими стандартами потрібно виконувати наступні реформи, осучаснити інфраструктуру та активніше стимулювати капіталовкладення в "зелені" технології. При цьому ефективне публічне управління має важливе значення в процесі забезпечення успішної співпраці України з ЄС у сфері енергетики. Так, органи публічної влади несуть відповідальність за розробку та імплементацію законодавчого забезпечення, що має узгоджуватися з європейськими стандартами, зокрема у сфері забезпечення енергетичної безпеки, екологічних норм та ринку енергоносіїв.

Натомість потенційними недоліками співпраці України з ЄС у сфері забезпечення енергетичної безпеки слід вважати:

- 1) непідготовленість вітчизняного енергетичного ринку в контексті невчасної чи часткової відповідності ринку та зовнішньоторговельної діяльності до вимог регламенту ЄС 1227/2011 стосовно відкритості гуртових енергетичних ринків;
- 2) неефективність антимонопольних заходів на ринку енергоносіїв України;
- 3) швидкий перехід на "зелену" енергію та втрату атомної енергетики, що вважається найважливішим експортноорієнтованим ресурсом.

Варто зазначити, що у контексті співпраці з ЄС у сфері забезпечення енергетичної безпеки, наша держава активно взаємодіє з INOGATE, що надає вагому допомогу в різних сферах енергетичного сектора. Дана допомога включає: енергетичні ринки (удосконалення законодавства стосовно електро — та газопостачання, введення засобів контролю за якістю послуг); розробку енергетичних стандартів; аналітика енергетичного ринку (заходи, спрямовані на збір та розробку якісних паливно-енергетичних балансів); ефективне використання енергетичних запасів; капіталовкладення в енергетику; розробка енергетичної стратегії та цінової політики. Відтак, можна дійти висновку про досить різноманітні форми співпраці України з міжнародними організаціями в контексті енергетичного розвитку України. На нашу думку, потрібно на далі ще більше розвивати енергетичні проекти та програми, покликані розвивати виробництво енергії на основі "зеленої" енергетики.

Як зазначає О. Дегтяр, "між Україною та ЄС було підписано угоду, яка включає окрему главу, присвячену енергетичному співробітництву. У рамках угоди між ЄС та України з питань енергетики визначено конкретні завдання, що відповідають всебічним та широким цілям" [9, с. 59]. Дані завдання полягають у розробці енергетичної стратегії та політики; регулятивному реформуванні та участі у регіональному енергетичному співробітництві задля створення конкурентоспроможних та відкритих енергетичних ринків, що узгоджуються з європейськими стандартами; розвитку енергетичної інфраструктури, зокрема проектів, які спрямовані на розподіл джерел енергії та постачальників відповідно до економічної ефективності та екологічної прийнятності; зміцненні стійкості та безпеки постачання енергетичних ресурсів, торгівлі, транзиту та транспортування на взаємовигідній основі згідно з європейськими правилами та нормами; популяризації енергоефективності та енергозбереження через спорудження енергозберігаючих будівель.

З вище наведених питань передбачається ведення постійного діалогу та співпраці між Україною та ЄС. Проте передусім наша держава повинна зосередитися на адаптації вітчизняного законодавства до європейських норм. Отже, як було уже зазначено, Україна тісно співпрацює з ЄС у сфері забезпечення енергетичної безпеки. Так, на даний час уже ухвалено першочергові рішення та розпочалася законотворча діяльність у даній галузі. Проте варто розуміти, що в подальшому очікується великий шлях у євроінтеграційному напрямі. Передусім вважаємо, що дорожні карти, які розробив ЄС для держави-кандидата, потребують інтенсивнішої роботи усіх рівнів публічного управління, а енергетична сфера буде мати велику вагу у даному процесі.

Погоджуємося з думкою К. Набоки та А. Іващенко, "перспективи інтеграції України з європейськими енергетичними ринками залежать від успіху в кількох ключових напрямках. Перш за все, це подальша декарбонізація енергетичного сектору. Для цього необхідно збільшити частку відновлюваних джерел енергії, таких як вітрова, сонячна і біоенергетика, а також впроваджувати сучасні технології для зменшення викидів парникових газів. Крім того, Україна має розвивати інфраструктурні проекти, спрямовані на збільшення можли-

востей для експорту енергії в Європу. Це включає розширення існуючих мереж передачі електроенергії, будівництво нових з'єднань з європейськими країнами, а також модернізацію газотранспортної системи, яка є важливим елементом для забезпечення транзиту енергоресурсів до ЄС" [10, с. 74].

Отже, задля зміцнення позиціонування нашої держави на міжнародному ринку необхідно забезпечити належний рівень конкурентоспроможності вітчизняної енергетичної сфери. Через це, на нашу думку, доцільно забезпечити регулярність енергетичного аудиту з метою визначення граничних цін на енергоресурси та потенційні зміни в бюджетах суб'єктів господарювання у відповідності до підвищення тарифів на такі ресурси.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, співпраця України з ЄС у сфері забезпечення енергетичної безпеки відіграє важливу стратегічну роль не лише для нашої країни, але й для Союзу також. Україна з доволі великими енергетичними можливостями, плавню долучається до європейського енергетичного ринку, що дозволяє підвищити стійкість її енергетичного комплексу, особливо в умовах світових загроз, зокрема війни та дефіциті енергії. Крім цього, співпраця України з ЄС відкриває Україні нові перспективи для залучення капіталовкладень, декарбонізації та модернізації інфраструктурних об'єктів. Проте існують також і певні проблеми в даній сфері, які пов'язані із потребою у модернізації енергетичної інфраструктури, зростанні питомої ваги "зеленої" енергії та енергоефективності. Тому на даний час варто зосередитися на розвитку інфраструктурного забезпечення для експортування електроенергії до європейських країн, що сприятиме підвищенню енергетичної безпеки не лише нашої держави, але й ЄС зокрема.

Рівень енергетичної безпеки держави вважається важливим важелем впливу на соціально-економічний розвиток держави та рівень суспільної життєдіяльності. Через це перспективним напрямом подальших розвідок слід вважати дослідження досвіду зарубіжних держав у сфері забезпечення енергетичної безпеки, оскільки це дасть можливість удосконалити вітчизняну нормативно-правову базу, а також відстояти національні пріоритети в даній сфері завдяки міжнародному співробітництву та енергоефективності.

Література:

1. Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства від 24 вересня 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a27#Text
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
3. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25.10.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text

4. Директиви 2003/55/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу стосовно спільних правил для внутрішнього ринку природного газу, яка скасовує Директиву 98/30/ЄС від 26.06.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_380#Text

5. Директива Європейського Парламенту і Ради 2012/27/ЄС від 25.10.2012 р. про енергоефективність, внесення змін до директив 2009/125/ЄС і 2010/30/ЄС та про скасування директив 2004/8/ЄС і 2006/32/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_017-12#Text

6. Меморандум про взаєморозуміння щодо Стратегічного енергетичного партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії від 24.11.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-16#Text

7. Кузь В. Імплементация іноземного досвіду забезпечення енергетичної безпеки держави в рамках удосконалення енергетичної політики України. Університетські наукові записки. 2022. № 3 (87). С. 116—124.

8. Гербут Н.А. Співробітництво ЄС та України в енергетичній сфері: напрямки взаємодії, перспективи, проблеми. Політикус. 2023. Випуск 5. С. 25—30.

9. Дегтяр О.А. Політика енергетичної безпеки України: стратегічні виклики та міжнародна співпраця. Публічне управління і політика. 2024. № 2. С. 56—63.

10. Набока К.О., Іващенко А.М. Стратегічне партнерство між Україною та європейським Союзом у сфері енергетики: виклики та можливості. Держава та регіони. 2024. № 3. С. 70—76.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Protocol on the Accession of Ukraine to the Treaty establishing the Energy Community", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a27#Text (Accessed 4 September 2025).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), "Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Accessed 4 September 2025).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2005), "Treaty establishing the Energy Community", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text (Accessed 4 September 2025).

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Directive 2003/55/EU of the European Parliament and of the Council of the European Union concerning common rules for the internal market in natural gas, repealing Directive 98/30/EU", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_380#Text (Accessed 4 September 2025).

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), "Directive 2012/27 / U of the European Parliament and of the Council of 25.10.2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EU and 2010/30/EC and repealing Directives 2004/8/EU and 2006/32/EU", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_017-12#Text (Accessed 4 September 2025).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), "Memorandum of Understanding on the Strategic Energy Partnership between Ukraine and the European Union in conjunction with the European Atomic Energy Community", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-16#Text (Accessed 4 September 2025).

7. Kuz, V. (2022), "Implementation of foreign experience in ensuring the energy security of the state within the framework of improving the energy policy of Ukraine", *Universytetski naukovi zapysky*, vol. 3 (87), pp. 116—124.

8. Herbut, N.A. (2023), "Cooperation between the EU and Ukraine in the energy sector: areas of interaction, prospects, problems", *Politykus*, vol. 5, pp. 25—30.

9. Diehtiar, O.A. (2024). "Energy security policy of Ukraine: strategic challenges and international cooperation", *Publichne upravlinnia i polityka*, vol. 2, pp. 56—63.

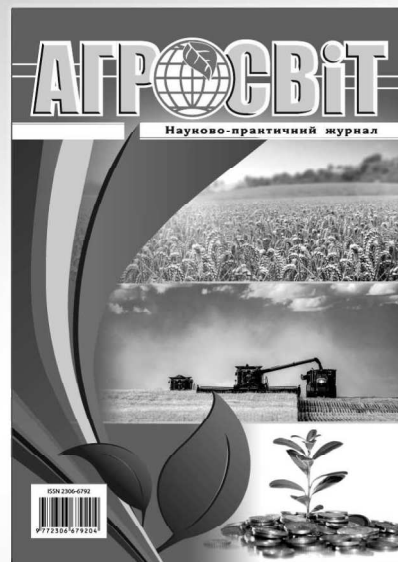
10. Naboka, K.O. and Ivashchenko, A.M. (2024). "Strategic partnership between Ukraine and the European Union in the energy sector: challenges and opportunities", *Derzhava ta rehiony*, vol. 3, pp. 70—76.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2025 р.

АГРОСВІТ

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292